

**UCHWAŁA NR XXV/138/2013
RADY GMINY KUŚLIN**

z dnia 31 stycznia 2013 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kuślin na lata 2013-2016."

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 159 ze zm.), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, ze zm.) Rada Gminy w Kuślinie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kuślin na lata 2013 - 2016”, zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kuślin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Kuślin

Henryk Łuczak

Spis treści:

1. Wstęp.

- 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.
- 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.
- 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

- 2.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.
 - 2.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.
 - 2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

- 3.1 Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy Kuślin.
- 3.2 Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.
 - 3.2.1 Cmentarze.
- 3.3 Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy Kuślin.
- 3.4 Krajobraz kulturowy.
- 3.5 Zabytki archeologiczne.
 - 3.5.1 Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

- 4.1 Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych.
- 4.2 Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego.
 - 4.2.1 Istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych oraz planowane inwestycje w gminie na najbliższe lata.
 - 4.2.2 Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych.
- 4.3 Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

- 4.4 Uwarunkowania wynikające z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy.
- 4.5 Uwarunkowania wynikające z uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- 5.1 Cele wynikające z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.
- 5.2 Cele wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Kuślin na lata 2003 - 2015

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

- 6.1 Gminna ewidencja zabytków.
 - 6.1.1 Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych.
 - 6.1.2 Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.
 - 6.1.3 Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury.
- 6.2 Edukacja w zakresie ochrony zabytków – harmonogram działań.
- 6.3 Promocja w zakresie ochrony zabytków – harmonogram działań.
- 6.4 Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – harmonogram działań.
- 6.5 Sporządzenie wykazu obszarów ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych.
- 6.6 Określenie zasobów zabytków obszarów, nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów.
- 6.7 Określenie sposobów realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiamy dziedzictwo kulturowe z archeologią, architekturą i sztuką. Również dawne formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli, sposoby produkcji różnych wyrobów charakterystycznych dla danego regionu) oraz wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności stanowią elementy naszej kultury. Pamiętać zatem musimy o bogactwie nieodnawialnych źródeł informacji o życiu i działalności naszych przodków oraz potrzebie zachowania tych źródeł dla przyszłych pokoleń.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców naszej gminy. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd naszych zabytków, aby nie były kojarzone z obiektami w złym stanie technicznym, nie remontowanymi od lat, czy wręcz z ruinami, to jest naszym obywatelskim obowiązkiem. Rewitalizacja poszczególnych obiektów jak i całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie. Tak więc stworzenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawą oraz potrzebą społeczną. Jest również ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy, pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2016 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego.

Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy pomiędzy samorządem gminnym, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społeczności, i nie tylko, wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

1.1 Położenie i krótka charakterystyka gminy.

Gmina Kuślin jest gminą wiejską, położoną w zachodniej części województwa wielkopolskiego, w powiecie nowotomyskim. Graniczy z 4 gminami województwa wielkopolskiego: od zachodu z gminą Nowy Tomyśl, od północy z gminą Lwówek, od południa i południowego – wschodu z gminą Opalenica (powiat nowotomyski), natomiast od

północnego wschodu z gminą Duszniki (powiat szamotulski). Powierzchnia gminy wynosi 106,48 km².

Rys.1. Lokalizacja gminy Kuślin

źródło: Opracowanie własne

Gmina Kuślin posiada charakter rolniczy, gdzie powierzchnia użytków rolnych wynosi 73,8% areалу gminy.

Gmina Kuślin w strukturze administracyjnej powiatu nowotomyskiego zaliczana jest do mniejszych jednostek, zamieszkiwana jest przez 5803 osób (według danych Urzędu Gminy Kuślin z 2011 r.). Na strukturę osadniczą składa się 12 sołectw, w skład których wchodzi 11 miejscowości: Wąsowo, Michorzewo, Śliwno, Kuślin, Głuponie, Trzcianka, Chraplewo, Michorzewko, Turkowo, Dąbrowa, Dąbrowa Nowa.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg powiatowych (62,9 km) i gminnych (71,5 km). Przez jej obszar nie przebiegają drogi o znaczeniu krajowym i wojewódzkim, natomiast przez część środkową, w układzie równoleżnikowym przebiega autostrada A-2 Berlin-Poznań. Autostrada nie posiada bezpośrednio powiązania z lokalnym układem drogowym gminy Kuślin, dwa węzły zlokalizowane są w stosunkowo niewielkiej odległości na wschód i zachód od jej granic – węzeł „Nowy Tomyśl” i węzeł „Buk”. Istniejący układ komunikacyjny umożliwia dogodne połączenia z miejscowościami wewnątrz gminy, z sąsiednimi gminami oraz dotarcie do dróg o znaczeniu wojewódzkim i krajowym. Na terenie gminy Kuślin brak normalnotorowych linii kolejowych.

Według podziału fizyczno-geograficznego Polski Jerzego Kondrackiego, obszar gminy Kuślin położony jest w granicach prowincji Nizy Środkowoeuropejskiego, podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, makroregionu Pojezierza Wielkopolskiego, mezoregionu Pojezierza Poznańskiego. Gmina Kuślin położona jest w obrębie dwóch mikroregionów: wschodnia część należy do Równiny Opalenickiej, zachodnia obejmuje część Wału Lwówecko-Rakoniewickiego.

Gmina Kuślin w całości położona jest w regionie Warty dorzecza Odry. Przez teren gminy przepływają trzy ciekі podstawowe: Mogilnica, Mogilnica Zachodnia i Dopływ Mogilnicy. Sieć rzeczną uzupełniają dopływy Mogilnicy: Krzesinka, Makówka i Pasieka.

Na terenie Gminy Kuślin występują udokumentowane złoża ropy naftowej oraz gazu ziemnego. Gaz ziemny i ropa naftowa są obecnie eksploatowane w niewielkim zakresie ze złoża Michorzewo (sołectwo Krystianowo). Ponadto teren gminy aktualnie objęty jest koncesjami na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż ropy naftowej i gazu ziemnego. Występują także surowce pospolite – kruszywo naturalne – Śliwno o powierzchni 19.014,5m², które jest eksploatowane okresowo.

Pierwsze wzmianki o poszczególnych miejscowościach wchodzących w skład Gminy Kuślin pochodzą z początku XV wieku. W trakcie budowy autostrady A-2 odkryto tutaj liczne ślady kultury łużyckiej. Urodę i piękno tej ziemi pokochali ludzie, którzy uprawiali zboża, zakładali sady i ogrody, wznosili liczne pałace i dwory. Przed zaborami wszystkie tereny należały do województwa wielkopolskiego, powiat poznański. Władze zaborcze zmieniły ten podział i obecna gmina od 1815 roku należała do powiatu bukowskiego. Po ostatniej reformie 1990 roku Gmina Kuślin należy do powiatu nowotomyskiego. W latach 1886-1995 przez teren Gminy przebiegała trasa kolejki wąskotorowej relacji Opalenica - Trzcianka – Lwówek oraz jej rozgałęzienia do Dusznik i Nowego Tomysła.

Wizerunek herbu Gminy Kuślin wywodzi się ze znaku herbowego – Osoria, wielce zasłużonego dla Polski rodu Szczanieckich, którego posiadłości od II połowy XVIII wieku prawie w całości znajdowały się na terenie Gminy Kuślin i z którego wywodziła się Emilia Szczaniecka – uczestniczka powstań narodowych i społeczniczka XIX wieku. Szczanieccy w znaczący sposób zapisali się w dziejach Gminy do 1939 r. i działali dla modernizacji społeczeństwa, propagowali etos pracy oraz umiejętnie organizowali obronę narodowości. Z tutejszymi terenami wiążą się m.in. nazwiska Łackich, Hardtów, Niegolewskich czy Rogowskich. W gminie mieszały się fale osadnicze z zachodu i wschodu. Tutaj żyli i pracowali przybysze z Niemiec. Na terenie Gminy istniały dwa obozy pracy przymusowej w

Wąsowie i Turkowie, których więźniowie pracowali przy budowie autostrady oraz przy pracach ziemnych. W 1918 roku, w miejscowości Wąsowo utworzona została Rada Żołnierska, na czele z Janem Rożkiem oraz Konstantym Starzakiem, Józefem Nawrotem, Klebusem, Saporem i innymi, która przyczyniła się do wyzwolenia terenu dzisiejszej Gminy w 1919 roku. Odsłonięty w 1983 roku pomnik w Kuślinie upamiętnia pomordowanych mieszkańców Gminy.

1.2 Cel opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Celem Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kuślin jest stworzenie całościowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Kuślin, realizowanej w 4 – letnich cyklach, etapach, środkami optymalnymi, dostępnymi przez gminę. Program określa również kierunek podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego.

1. Nadrzędnym celem jest zahamowanie degradacji i poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.
3. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.
4. Inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych i innych, których celem jest propagowanie znajomości zabytków wśród mieszkańców gminy oraz zaszczepianie w ich świadomości zasadności i potrzeby opieki nad zabytkami.
5. Zachowanie oryginalności, odmienności gminy pozwalające na identyfikację kulturową w zglobalizowanym świecie.
6. Wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.3 Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1. Konstytucja R.P. z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78,poz.483). Zgodnie z art. 5: *Rzeczpospolita Polska strzeże (...) dziedzictwa narodowego*. Rozumiejąc zabytki jako

dobro narodowe, wspólne, art. 82 konstytucji mówi: *obowiązkiem obywatela (...) jest troska o dobro wspólne.*

2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz.1591 z późniejszymi zmianami). Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt. 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury (w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003r. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami).

Ustawa, w zakresie ochrony zabytków, nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) Prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Konserwatora) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji (art.16 ust.1),
- b) Obowiązek uwzględniania w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków nieruchomych i ich otoczenia oraz ustaleń programu. Studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez Konserwatora (art.18, art.19 i art.20),
- c) Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art.22 ust.4),
- d) Przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art.32 ust.1 pkt. 3 i ust.2),
- e) Przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art.33 ust.1 i ust.2),
- f) Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich

i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada Gmina (art.71 ust.1 i 2),

g) Prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, w trybie określonym przepisami odrębnymi, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art.81),

h) Sporządzanie przez Wójta Gminy i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art.87 ust.1, ust.2 ust.3 i ust.4). Co dwa lata Wójt Gminy sporządza i przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji programu (art.87 ust.5).

1. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kuślin uznano, że spośród uwarunkowań zewnętrznych gminy najistotniejsze dla jej rozwoju są:

- Położenie bezpośrednio w obszarze kształtującego się korytarza infrastruktury technicznej o znaczeniu europejskim, którego oś stanowi wybudowana autostrada A-2 oraz zapowiadana linia TGV.
- Gmina znajduje się w strefie bezpośredniego wpływu Poznania, potencjalnego europola, obecnie miasta uznawanego za jednego z liderów transformacji, położonego w strefie pośredniego wpływu Berlina.
- Ograniczony wpływ korytarza infrastruktury technicznej dla gminy o znaczeniu europejskim wynika z pominięcia w aktualnym stanie autostrady A-2 autostradowego węzła „Kuślin”, który umożliwiałby znaczny rozwój działalności produkcyjno usługowej poprzez korzystne oferty lokalizacyjne oraz lepszą dostępność obszarów i obiektów rekreacyjno – wypoczynkowych i turystycznych. Najbliższe dwa zjazdy z autostrady znajdują się w odległościach, po około 15 km od miejscowości Kuślin, „Nowy Tomyśl” oraz „Buk”.

Szans rozwojowych należy poszukiwać przede wszystkim w :

- Wielofunkcyjnym rozwoju gminy, a w tym wykorzystaniu walorów dotychczasowego poziomu rozwoju funkcji rolniczej, możliwości rozwinięcia przetwórstwa rolno-spożywczego.

- Potencjalnej możliwości wzrostu udziału w wydobywaniu gazu i ropy na terenie gminy oraz produkcji energii poprzez elektrownie wiatrowe.
- Budowie węzła autostradowego na drodze powiatowej Opalenica – Lwówek.

1.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.

2.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Uchwałą Nr XLII/692 A/05.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

Etap formułowania głównych celów strategicznych to etap konkretyzacji ogólnych postulatów określonych w wizji rozwoju wiosek. Dofinansowanie głównych celów strategicznych to identyfikacja spraw, które mają kluczowe znaczenie z punktu widzenia rozwoju gminy.

Dlatego zakłada się główne cele rozwoju strategicznego, mające wpływ na opiekę i ochronę zasobów kultury gminy:

- **Zapewnienie mieszkańcom możliwości najlepszego poziomu życia:**

Osiągnięcie tego celu powinno polegać przede wszystkim na stymulowaniu wzrostu w lokalnej sferze gospodarczej, a przez to generowaniu dochodów zarówno w sektorze podmiotów, jak i sektorze gospodarstw domowych i pośrednio – dochodów do budżetu gminy.

- **Wypracowanie pozytywnego wizerunku gminy jako nowoczesnej, dynamicznie rozwijającej się, bezpiecznej i dbającej o ekologię:**

Osiągnięcie tego celu powinno koncentrować działania związane z poprawą infrastruktury technicznej, utrzymaniem stanu bezpieczeństwa, polepszeniem estetyki, wdrażaniem działań promocyjnych.

- **Dostosowanie potencjału, struktury i organizacji wewnętrznej gminy do nowych wyzwań i wymagań w dłuższym horyzoncie czasowym:**

Działania te skupiać się winny na poprawie funkcjonalności organów gminy oraz inicjatywach wyzwalających współpracę społeczeństwach jednostkami samorządowymi krajowymi i zagranicznymi.

- **Ukształtowanie zdrowego i mądrego społeczeństwa:**

Osiągnięcie tego celu jest jednym z kluczowych elementów osiągnięcia rozwoju w sferze społecznej. Podnoszenie świadomości, poziomu wykształcenia i kultury powinno znajdować swój wymiar w aktywnym udziale mieszkańców w życiu publicznym.

- **Zachowanie zasobów naturalnych, architektonicznych i kulturowych:**

Ład przestrzenny oraz harmonia pomiędzy naturalnym krajobrazem wraz z tradycyjnym budownictwem wiejskim oraz nowymi obiektami powinna stanowić istotny wyznacznik, kształtujący rozwój inwestycyjny na terenie gminy.

2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa. Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy

w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Podstawowym celem w/w „Planu ...” jest harmonijny i zrównoważony rozwój obszaru województwa, a więc zapewnienie ładu społecznego, ekonomicznego, ekologicznego i przestrzennego.

Jako zasady zagospodarowania przestrzennego uznano:

- przełamywanie barier i ograniczeń rozwoju,
- redukcja napięć i konfliktów w funkcjonowaniu struktur przestrzennych,
- wykorzystanie szans i możliwości tkwiących w zagospodarowaniu przestrzennym,
- poprawę ładu przestrzennego.

Przyjęte cele zagospodarowania przestrzennego to:

- efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania,
- tworzenie warunków poprawy jakości życia i zrównoważonego rozwoju,
- zwiększenie konkurencyjności walorów terytorialnych.

Osiągnięcie tych celów ma mieć miejsce między innymi poprzez:

- bezkonfliktowe współistnienie środowiska przyrodniczego kulturowego z nowymi procesami urbanistycznymi,
- tworzenie wielofunkcyjnych struktur przestrzennych.

Uznano za niezbędne działania związane między innymi z podniesieniem poziomu wykształcenia mieszkańców, realizacją usług ponadlokalnych, rozwojem infrastruktury technicznej, dostosowaniem parametrów technicznych dróg do wymaganej klasy, przestrzeganiem ograniczeń wynikających z ochrony przyrody, lokalizację obiektów przeznaczonych na pobyt ludzi poza strefami uciążliwości dróg i linii kolejowych, budowę kładek nad autostradą w miejscach ważnych dla utrzymania więzi społecznych i gospodarczych, realizację przepustów dla zwierzyny oraz dla wody w miejscach przecięć ciągami komunikacyjnymi dolin rzecznych i dróg migracji fauny, wprowadzenie dla celów grzewczych paliw i technologii o najmniejszej uciążliwości dla środowiska, wprowadzenie niezainwestowanego pasa terenu o szerokości minimum 100 m od linii brzegowej jezior, wdrożenie zasad Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej dla ograniczenia wpływu

zanieczyszczeń z terenów rolniczych, kanalizowanie wsi i wprowadzenie indywidualnych oczyszczalni ścieków na terenach o rozproszonej zabudowie, ekologizację rolnictwa w obrębie parków krajobrazowych, krajobrazowych dolin rzecznych, na terenach o funkcji rekreacyjnej, rekultywację terenów eksploatacji surowców.

Na terenie Gminy Kuślin występują następujące strefy polityki przestrzennej:

- strefa intensywnej gospodarki rolnej związana z glebami wysokich klas. Priorytetowe zadania to ochrona gleb wysokich klas bonitacyjnych. Obszary te stanowią zaplecze żywnościowe i bazę surowcową dla przemysłu rolno – spożywczego. Śródpolne i przydrożne zadrzewienia. Tereny związane z Kombinatem Rolniczym w Głuponiach.
- Strefa leśno-rekreacyjna wiążąca się z rolnictwem ekologicznym nastawionym na obsługę rekreantów i ochronę walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego, rejon Wąsowa i Dąbrowy.
- Strefa rolno-leśna z wielofunkcyjnym rozwojem wsi. Niezbędne wsparcie w celu przełamania opóźnienia cywilizacyjnego, gospodarczego i technicznego. Rolnictwo plus rolnicza działalność produkcyjna.
- Strefa przyspieszonego rozwoju społecznego i gospodarczego związana z dostępnością komunikacyjną – czynnikiem atrakcyjnym dla inwestorów, środkowy rejon gminy wiązany z korytarzem komunikacyjnym.

Spodziewane korzyści dla opieki nad zabytkami Gminy Kuślin, wynikające z tak ukierunkowanych działań to:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska, w tym układów ruralistycznych, zabytkowych obiektów gospodarczych, założeń sakralnych, pałacowo-parkowych, szkół, małej architektury,
- sprawny transport publiczny, ułatwienia w ruchu pieszym i rowerowym,
- rozwijanie przestrzeni publicznych – ulic, placów skwerów, parków, alei, parkingów strategicznych,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram, dolin, skarp, rozłogów,

- odejście od praktyki nadmiernego wydłużania ciągów zabudowy wzdłuż głównych tras komunikacyjnych,
- tworzenie zwartych układów zabudowy,
- zabezpieczenie dróg serwisowych umożliwiających sprawne włączenie ruchu lokalnego do głównych tras,
- tworzenie ekotopów, tj. granicy pomiędzy lasem a użytkami rolnymi,
- przeciwdziałanie naruszaniu walorów krajobrazu,
- przeciwdziałanie skażeniu wód,
- wprowadzenie zieleni osłonowej wokół obiektów kolizyjnych w stosunku do krajobrazu,
- tworzenie sprawnie funkcjonującego systemu segregacji i odzysku odpadów.

1. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

3.1 Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy Kuślin.

Wykaz obiektów położonych na terenie Gminy Kuślin wpisanych do rejestru zabytków:

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR DECYZJI I DATA WPISU DO REJESTRU
CHRAPLEWO ZESPÓŁ PAŁACOWO - PARKOWY	PAŁAC	1416/A z 1.03.1973 r.
	PARK	1416/A z 1.03.1973 r.
	STAJANIA – WOZOWNIA	2204/A z 24.04.1991 r.
	DOM OGRODNIKA	2218/A 16.12.1991 r.
CHRAPLEWO ZESPÓŁ FOLWARCZNY	BUDYNEK ADMINISTRACYJNO- MIESZKALNY	49/Wlkp./A z 19.07.2002 r.
	PODWÓRZE GOSPODARCZE Z BRUKOWANYM DZIEDZIŃCEM, MUROWANYM OGRODZENIEM I 2 BRAMAMI WJAZDOWYMI	
	BUDYNEK INWENTARSKI Z MAGAZYNEM ZBOŻOWYM	
	STODOŁA I	

Program Opieki nad Zabytkami dla
Gminy Kuślin

	STODOŁA II OB.BUDYNEK INWENTARSKI	
	OBORA	
	GORZELNIA	
GŁUPONIE	DWÓR	117/A z 1.06.1968 r.
KUŚLIN	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	2571/A z 26.02.1996 r.
MICHORZEWO	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	2478/A z 12.12.1932 r.
	2 KAPLICE-KOSTNICE	933/A z 23.02.1970 r.
	OGRODZENIE Z BRAMĄ	933/A z 23.02.1970 r.
MICHORZEWO ZESÓŁ PAŁACOWO- PAKOWY	PAŁAC	1515/A z 11.04.1974 r.
	PARK	1687/A z 4.04.1979 r.
ŚLIWNO ZESÓŁ DWORSKO - PARKOWY	KAPLICA GROBOWA HILDEBRANDTÓW	1781/A z 20.02.1979 r.
	PARK	335/A z 22.10.1968 r.
	WIEŻA ROMANTYCZNA	335/A z 22.10.1968 r.
ŚLIWNO ZESPÓŁ FOLWARCZNY	DOM RZĄDCY	335/A z 22.10.1968 r.
	KUŹNIA	335/A z 22.10.1968 r.
TRZCIANKA ZESPÓŁ PAŁACOWO- PARKOWY	PAŁAC	1777/A z 15.12.1977 r.
	PARK	1777/A z 15.12.1977 r.
TURKOWO	KAPLICA MAUZOLEUM RODZINY VON STICH	2632/A z 21.10.1997 r.
	PARK	334/A z 22.10.1968 r.
WĄSOWO ZESPÓŁ PAŁACOWO - PARKOWY	PAŁAC SZCZANIECKICH	1101/A z 6.05.1970 r.
	PAŁAC HARDTÓW	1689/A z 4.04.1975 r.
	KAPLICA PAŁACOWA	1101/A z 6.05.1970 r.
	DOM OGRODNIKA	2245/A z 1.09.1992 r.
	DOM ODŹWIERNEGO	2245/A z 1.09.1992 r.
	PARK	1101/A z 6.05.1070 r.
	STELMACHARNIA I KUŹNIA	

WĄSOWO ZESPÓŁ FOLWARCZNY	OBORA I	2186/A z 5.03.1990 r. (decyzja zweryfikowana 22.11.2001 r.)
	OBORA II	
	GORZELNIA Z BUDYNKIEM MIESZKALNYM	
	STODOŁA I	
	STODOŁA II	
	STAJNIA KONI WYJAZDOWYCH	
	SPICHLERZ	
	STAJNIA KONI ROBOCZYCH I DOM RZĄDCY	
	STAJNIA NR 14	
	CIEŁĘTNIK	
	GARAŻ	
	GARAŻ PŁUGÓW PARKOWYCH	
	WIATA	
	MLECZARNIA	
	PODWÓRZE GOSPODARCZE BRUKOWANE	

3.2 Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

CHRAPLEWO

1. ZESPÓŁ PAŁACOWY

- a. dwór, mur., 1 poł. XIX, przebud. 2 poł. XX, (rejestr)
- b. pałac, , mur., 1888, (nr rej.: 1416/A z 01.03.1973)
- c. dom ogrodnika, mur., k. XIX, (nr. rej.: 2218/A z 16.12.1991)
- d. stajnia i wozownia, mur., k. XIX, (nr rej.: 2204/A z 24.04.1991)
- e. park krajobrazowy, pocz. XIX. (nr rej.: 1416/A z 01.03.1973)

2. KOLONIA MIESZKALNA

- a. dom stelmacha i kowala, ob. dom nr 32, mur. - szach., k. XIX,
- b. dwojak I, ob. dom nr 10, mur., k. XIX, przebud.,
- c. dwojak II, ob. dom nr 13, mur., k. XIX,
- d. dwojak III, ob. dom nr 24, mur., k. XIX,
- e. dwojak IV, ob. dom nr 25, mur., k. XIX,
- f. dwojak V, ob. dom nr 26, mur., k. XIX,
- g. dwojak VI, ob. dom nr 27, mur., k. XIX,
- h. dwojak VII, ob. dom nr 28, mur., k. XIX,
- i. dwojak VIII, ob. dom nr 33, mur., k. XIX,
- j. dwojak IX, ob. dom nr 34, mur., k. XIX,
- k. dwojak X, ob. dom nr 35, mur., k. XIX,
- l. dwojak XI, ob. dom nr 36, mur., k. XIX,
- m. czworak I, ob. dom nr 15, mur., K. XIX, przebud.,
- n. czworak II, ob. dom nr 21, mur., k. XIX,
- o. sześciorak, ob. dom nr 20, mur. - szach., K. XIX,
- p. ósmiorak, ob. dom nr 19, mur., k. XIX.

3. ZESPÓŁ FOLWARCZNY

- a. obora, mur., k. XIX, (nr rej.: 49/Wlkp./A z 19 lipca 2002)
- b. budynek inwentarski z magazynem zbożowym, mur., k. XIX, (nr rej.: 49/Wlkp./A z 19 lipca 2002)
- c. stodoła I, mur., k. XIX, (nr rej.: 49/Wlkp./A z 19 lipca 2002)
- d. stodoła II, ob. budynek inwentarski, mur., k. XIX, (nr rej.: 49/Wlkp./A z 19 lipca 2002)
- e. gorzelnia, mur., k. XIX, przebud.
- f. budynek administracyjno – mieszkalny, (nr rej.: 49/Wlkp./A z 19 lipca 2002)
- g. podwórze gospodarcze z brukowanym dziedzińcem, murowanym ogrodzeniem i 2 bramami wjazdowymi (nr rej.: 49/Wlkp./A z 19 lipca 2002)

DĄBROWA

4. CMENTARZ EWANGELICKI, II poł. XIX w.

GLUPONIE

5. DWÓR, mur., 3 ćw. XVIII, powiększony XIX, remont. 1972 - 1976., (nr rej.: 117/A z 01.06.1968)

6. KOLONIA MIESZKALNA

- a. dom i kuźnia, ob. dom nr 65, mur., pocz. XX, przebud.,
- b. dwojak I, ob. dom nr 1, mur., ok. 1906,
- c. dwojak II, ob. dom nr 2, mur., ok. 1906,
- d. dwojak III, ob. dom nr 4, mur., ok. 1906,
- e. dwojak IV, ob. dom nr 61, mur., ok. 1906,
- f. dwojak V, ob. dom nr 62, mur., ok. 1906,
- g. dwojak VI, ob. dom nr 64, mur., ok. 1906,
- h. sześciórak, ob. dom nr 63, mur., ok. 1890, proj. Fr. Gutsche,
- i. ośmiorak, ob. dom nr 3, mur., k. XIX,
- j. dom nr 5, mur., ok. 1904, przebud.,
- k. dom nr 6, mur., ok. 1904, przebud.,
- l. dom nr 7, mur., ok. 1904, przebud.,
- m. dom nr 8, mur., ok. 1904, przebud.

7. ZESPÓŁ FOLWARCZNY

- a. rządówka, ob. biuro i mieszkanie, mur., pocz. XX,
- b. owczarnia i chlewnia, ob. obora, mur., 4 ćw. XIX,
- c. stajnia, mur., k. XIX,
- d. stajnia koni roboczych i spichlerz, mur., 4 ćw. XIX,
- e. spichlerz i obora, ob. spichlerz i mieszalnia pasz, mur., 4 ćw. XIX,
- f. stodoła, mur., k. XIX,
- g. magazyn i garaże, mur., k. XIX.

8. BUDYNEK STACJI KOLEJKI WĄSKOTOROWEJ, mur. 1886, pocz. XX w.

KUŚLIN

9. UKŁAD RURALISTYCZNY, koniec XVIII w., pocz. XX w.

10. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO,

ob. rzym. – kat. par. p.w. Zmartwychwstania Pańskiego:

a. kościół, mur., 1882, (nr rej.: 2572/A z 26.02.1996)

b. dom kościelny, ul E. Szczanieckiej 11, mur., 1896.

ul. Parkowa

11. DOM NR 30, drewn. - mur., poł. XIX.

ul. Powstańców Wielkopolskich

12. DOM NR 1, drewn., ok. poł. XIX.

13. ZAGRODA NR 2,

a. dom, drewn., 1831,

b. kurnik, mur. - drewn., 3 ćw. XIX.

14. DOM NR 3, ob. poczta, mur., ok. poł. XIX.

15. DOM NR 5, mur. - szach. - drewn., ok. poł. XIX.

16. DOM NR 6, mur., poł. XIX.

17. DOM NR 7, mur., 2 poł. XIX.

18. DOM NR 17, mur., 4 ćw. XIX.

19. DOM NR 19, mur., pocz. XX.

20. ZAGRODA NR 29,

a. dom, drewn., poł. XIX,

b. stodoła, mur., 4 ćw. XIX,

c. budynek inwentarski, mur., 4 ćw. XIX .

21. DOM NR 30, mur., pocz. XIX.

- 22. DOM NR 32, mur., 4 ćw. XIX.
- 23. DOM NR 38, mur., pocz. XX.
- 24. DOM NR 40, mur. - drewn., pocz. XX.
- 25. DOM NR 42, mur., pocz. XX.
- 26. DOM NR 45, mur. - drewn., 1899.
- 27. DOM NR 46, drewn., poł. XIX.
- 28. STODOŁA w zagrodzie nr 23, mur. - drewn., 2 poł. XIX.

ul. E. Szczanieckiej

- 29. DOM NR 10, ob. plebania, mur., pocz. XX, przebud. 1992.
- 30. ZESPÓŁ MŁYNA, ul. Parkowa 37
 - a. dom młynarza, mur., ok. 1912,
 - b. młyn, mur., 1912,
 - c. budynek gospodarczy.
- 31. CMENTARZ EWANGELICKI, II poł. XIX w.

ŁAZ

- 32. ZESPÓŁ FOLWARCZY, 4 ćw. XIX w.
 - a. dom mieszkalny pracowników I mur.,
 - b. dom mieszkalny pracowników II mur.,
 - c. owczarnia I, mur.,
 - d. owczarnia II, mur. – kamienna
 - e. maneż, drewn.

MICHORZEWKO

- 33. SZKOŁA POWSZECHNA, mur., 1909.
- 34. DOM NR 6, ob. sklep, mur., 1910.
- 35. ZESPÓŁ FOLWARCZY, 4 ćw. XIX w.

- a. obora I, mur.,
- b. obora II, mur. – kamienna,
- c. domy mieszkalne pracowników, mur. (3 – 7).

MICHORZEWO

36. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. NMP I WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH:

- a. kościół, mur., 1797 - 1800, odnowiony 1950, (nr rej.: 2478/A z 12.12.1932)
- b. 2 kaplice - kostnice, mur., k. XVIII, (nr rej.: 933/A z 25.02.1970)
- c. ogrodzenie z bramą, mur., k. XVIII, (nr rej.: 933/A z 25.02.1970)
- d. plebania, mur., k. XIX,
- e. dom kościelnego, mur., k. XIX.

37. POCZTA, ob. dom nr 24, mur., k. XIX.

38. SZKOŁA, ob. budynek nr 37, mur., pocz. XX.

39. ZESPÓŁ PAŁACOWY

- a. pałac, mur., 1914, wybud. przez Tadeusza Szczanieckiego, (nr rej.: 15151/A z 11.04.1974)
- b. park krajobrazowy, 1 poł. XIX, (nr rej.: 1687/A z 04.04.1975)

40. ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. rządówka i kancelaria, ob. biuro, mur., pocz. XX, przebud.,
- b. dwojak I, ob. dom nr 21, mur., pocz. XX,
- c. dwojak II, ob. dom nr 22, mur., pocz. XX,
- d. trojak, ob. dom nr 25, mur., pocz. XX,
- e. czworak I, ob. dom nr 27, mur., pocz. XX,
- f. czworak II, ob. dom nr 28, mur., pocz. XX, przebud.,
- g. czworak III, ob. dom nr 38, mur., pocz. XX,
- h. czworak IV, ob. dom nr 39, mur., pocz. XX,
- i. sześciórak , ob. dom nr 43, mur., pocz. XX,
- j. ośmiorak I, ob. dom nr 41, mur., pocz. XX,
- k. ośmiorak II, ob. dom nr 42, mur., pocz. XX,

- l. obora i stajnia, ob. obora, mur., pocz. XX,
- m. obora i wolarnia, ob. obora, mur., k. XIX,
- n. stodoła, ob. magazyn, mur., k. XIX,
- o. gorzelnia, mur., k. XIX, remont. l. 70 XIX.

41. CMENTARZ RZYMSKO – KATOLICKI, koniec XVIII w.

DĄBROWA NOWA

42. CMENTARZ EWANGELICKI, XIX/XX w.

ŚLIWNO

43. ZESPÓŁ DWORSKI

- a. dwór, mur., ok. poł. XIX, rozbud. k. XIX, przebud. i pozbawiony cech stylowych ok. 1960,
- b. kaplica grobowca rodziny Hildenbrandtów, mur., k. XIX/XX, (nr rej.: 1781/A z 20.02.1979)
- c. wieża romantyczna, mur., ok. poł. XIX, (nr rej.: 335/A z 22.10.1968)
- d. park krajobrazowy, częściowo regularny, poł. XVIII, powiększony XIX, (nr rej.: 335/A z 22.10.1968)
- e. ogrodzenie, mur., ok. poł. XIX.

44. ZESPÓŁ FOLWARCZNY

- a. rządówka, ob. biura, mur., l. poł. XIX, (nr rej.: 335/A z 22.10.1968)
- b. obora, ob. owczarnia, k. XIX, przebud. 1941,
- c. stajnia, ob. obora, k. XIX,
- d. spichlerz I, mur., k. XIX,
- e. spichlerz II, mur., 1912,
- f. kuźnia, mur., ok. poł. XIX, (nr rej.: 335/A z 22.10.1968)
- g. gorzelnia, ob. magazyn, mur., 1921.

TOMASZEWO

45. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO

- a. czworak, ob. dom nr 76, mur., k. XIX,
- b. stajnia i obora, ob. chlew i magazyn, mur., k. XIX,
- c. chlewiki, mur., k. XIX,
- d. stodoła, drewn., k. XIX.

46. DOM MIESZKALNY czworak, mur., k. XIX w.

TRZCIANKA

47. ZESPÓŁ PAŁACOWY

- a. pałac, ob. szkoła, mur., 2 poł. XIX, przebud. i rozbud. ok. 1910, (nr rej.: 1777/A z 15.12.1977)
- b. budynek mieszkalny, tzw. mały dworek, ob. internat, mur., l. 20 XX,
- c. oficyna, ob. mieszkania pracowników szkoły, mur., k. XIX,
- d. kaplica rodziny Jacobich, mur., k. XIX,
- e. park krajobrazowy, 2 poł. XIX, powiększony ok. 1910, (nr rej.: 1777/A z 15.12.1977)

48. ZESPÓŁ FOLWARCZNY

- a. dom gorzelnianego, mur., pocz. XX,
- b. stajnia, ob. chlewnia, mur., 1910,
- c. kurnik, ob. biuro, mur., k. XIX,
- d. budynek inwentarski, ob. obora, mur., 1898, rozbud. 1911,
- e. stodoła I, mur., 1909,
- f. stodoła II, drewn., pocz. XX,
- g. kuźnia, mur., k. XIX,
- h. brama i ogrodzenie, mur. - żel., k. XIX.

49. KOLONIA MIESZKALNA

- a. karczma, ob. dom nr 31, mur., pocz. XX,
- b. dwojak, ob. dom nr 8, mur., ok. 1908,
- c. dom nr 9, mur., ok. 1908, przebud.,
- d. dom nr 10, mur., ok. 1908, przebud.,
- e. dom nr 11, mur., ok. 1908, przebud.,
- f. dom nr 23, mur., ok. 1907,
- g. dom nr 24, mur., ok. 1907,
- h. dom nr 26, mur., ok. 1908,
- i. dom nr 27, mur., pocz. XX.

TURKOWO

- 50. MAUZOLEM RODZINY VON STICH, w lesie przy drodze do Sędzinka mur., pocz. XX, (nr rej. 2632/A z 21.10.1997)
- 51. SZKOŁA, mur., pocz. XX.
- 52. KARCZMA, ob. dom nr 12 i nr 14, mur., pocz. XX.
- 53. PARK DWORSKI, krajobrazowy, 1 poł. XIX, przekształcony 2 poł. XIX (nr rej.: 334/A z 22.10.1968)
- 54. ZESPÓŁ FOLWARCZNY
 - a. obora, ob. owczarnia, mur., k. XIX,
 - b. wolarnia, ob. bukaciarnia, mur., ok. poł. XIX,
 - c. stajnia i wozownia, ob. owczarnia, mur., 4 ćw. XIX,
 - d. Spichlerz, mur., 4 ćw. XIX.

WĄSOWO

- 55. UKŁAD RURALISTYCZNY, XVIII – XIX w.
- 56. BUDYNEK DWORCA KOLEJKI WĄSKOTOROWEJ, ul. Lipowa 24, mur., ok. 1890 - 1900.
- 57. ZESPÓŁ LEŚNICZÓWKI
 - a. leśniczówka, mur., 4 ćw. XIX,

b. budynek gospodarczy, mur., 4 ćw. XIX.

58. ZESPÓŁ PAŁACOWY,

- a. pałac Szczanieckich, mur., ok. 1780 - 1786, XIX/XX, (nr rej.: 1101/A z 06.05.1970)
- b. pałac Hardtów, mur., 1870 - 1872, wg proj. Gustawa Erdmanna, rozbud. 1899 - 1900, (nr rej.: 1689/A z 04.04.1975)
- c. kaplica pałacowa, ob. par. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego, mur., ok. 1790 - 1809, (nr rej.: 1101/A z 06.05.1970)
- d. oranżeria, mur., ok. 1910
- e. dom ogrodnika, mur. - szach., 1900 - 1910, (nr rej.: 2245/A z 01.09.1992)
- f. dom oddźwiernego, mur. - szach., 1 ćw. XIX, (nr rej.: 2245/A z 01.09.1992)
- g. dom służby pałacowej, mur., ok. 1910 - 1918,
- h. ogrodzenie cmentarza rodziny Hardtów, mur. - żel., 4 ćw. XIX,
- i. park krajobrazowy, 4 ćw. XIX, XIX, pocz. XX, (nr rej.: 1689/A z 04.04.1975)
- cmentarz rodowy rodziny Hardtów, 4 ćw. XIX w. (1888 r.)

59. KOLONIA MIESZKALNA PRACOWNIKÓW FOLWARKU,

- a. sala taneczna, szkoła i mieszkania, ob. dom, ul. Lipowa nr 22, mur. - szach., ok. 1898,
- budynek gospodarczy, mur. - szach., ok. 1898,
- b. dom starców, ob. dom, ul. Lipowa nr 23, mur. - szach., ok. 1898,
- c. karczma, mur., 4 ćw. XIX,
- d. rządówka, ob. dom, ul. Nowotomyska nr 15, mur. - szach., ok. 1900-1910,
- e. dwojak I, ob. dom, ul. Lipowa 10, mur., 1900 - 1910,
- f. dwojak II, ob. dom, ul. Lipowa 11, mur., 1900 - 1910,
- g. dwojak III, ob. dom, ul. Lipowa 12, mur., 1900 - 1910,
- h. dwojak IV, ob. dom, ul. Lipowa 13, mur., 1900 - 1910,
- i. dwojak V, ob. dom, ul. Lipowa 14, mur., 1900 - 1910,
- j. dwojak VI, ob. dom, ul. Lipowa 5, mur., 1900 - 1910,
- k. dwojak VII, ob. dom, ul. Lipowa 16, mur., 1900 - 1910,
- l. dwojak VIII, ob. dom, ul. Lipowa 17, mur., 1900 - 1910,

- m. dwojak IX, ob. dom, ul. Lipowa 18, mur., 1900 - 1910,
- n. dwojak X, ob. dom, ul. Lipowa 19, mur., 1900 - 1910,
- o. dwojak XI, ob. dom, ul. Lipowa 20, mur., 1900 - 1910,
- p. dwojak XII, ob. dom, ul. Lipowa 21, mur., 1900 - 1910,
- r. czworak I, ob. dom, ul. Stare Koszary nr 1, mur., 1910 - 1918, przebud.
- s. czworak II, ob. dom, ul. Stare Koszary nr 2, mur., 1910 - 1918, przebud.
- t. czworak III, ob. dom, ul. Stare Koszary nr 3, mur., 1910 - 1918, przebud.
- u. budynek wielorodzinny I, ob. dom, ul. Stare Koszary nr 4, mur.,
1910 - 1918, przebud.,
- w. budynek wielorodzinny II, ob. dom, ul. Wytomska nr 8,
mur. - glin., 1 ćw. XIX,
- x. budynek gospodarczy pracowników folwarku, ul. Stare Koszary,
mur., 1900 - 1910,
- y. piekarnia, ob. dom, ul. Nowotomska nr 13, mur., ok. 1890,
proj. budowniczy Fr. Gutsche.

60. ZESPÓŁ FOLWARCZY, 2 poł. XIX, (nr rej.: 2186/A z 05.03.1990 i z 22.11.2001)

- a. stajnia koni wyjazdowych, wozownia, siodlarnia, mur., 1898,
- b. stajnia koni roboczych, mur., ok. 1898,
- c. stajnia, ob. magazyn, mur., ok. 1872,
- d. obora I, mur., 1868 - 1872, przebud. l. 70 XX,
- e. obora II, mur., 1861 - 1868,
- f. cielętnik, mur., 1872 - 1888,
- g. spichlerz, mur., 1868 - 1872,
- h. stodoła I, mur., ok. 1862,
- i. stodoła II, mur., 1910 - 1918,
- j. garaż, mur. - szach., 1900 - 1910,
- k. garaż pługów parowych, ob. magazyn, mur., 1872,
- l. wiata, mur. - drewn., ok. 1898,
- m. kuźnia, mur., 1898,
- n. mleczarnia, ob. nieużytkowana, mur., 1872 - 1898,
- o. gorzelnia, mur., 1862.

ul. Grodziska

61. DOM NR 1, glin., 3 ćw. XIX.

62. DOM NR 2, glin., 4 ćw. XIX.

ul. Lipowa

63. DOM NR 3, mur., 1890.

64. DOM NR 4, mur. /kam/, 4 ćw. XIX, przebud.

65. DOM NR 8, glin., 4 ćw. XIX.

ul. Nowotomska

66. DOM NR 4, mur., 4 ćw. XIX.

67. DOM NR 11, mur., 4 ćw. XIX.

ul. św. Wawrzyńca

68. DOM NR 2, glin. - drewn., 2 ćw. XIX.

69. DOM NR 3, glin., 2 ćw. XIX.

70. DOM NR 5, mur. - drewn., 1 ćw. XIX.

71. DOM NR 6, mur., 4 ćw. XIX.

72. DOM NR 14, glin., 2 ćw. XIX, częściowo przebud.

73. DOM NR 19a, glin. - mur. - drewn., 3 ćw. XIX.

74. DOM NR 27, 4 ćw. XIX.

75. DOM NR 30, mur., 4 ćw. XIX.

76. DOM NR 32 i PIEKARNIA, mur., 1929.

77. DOM NR 38, mur., l. 20 XX.

ul. Wytomyska

78. DOM NR 1 i SKLEP, mur., 1 ćw. XIX.

79. DOM NR 6, mur. - glin., 3 ćw. XIX.

80. CMENTARZ EWANGELICKI, koniec XIX w.

WĄSÓWKO

81. ZESPÓŁ FOLWARCZY, 4 ćw. XIX w.

- a. obora i chlewiki, mur.
- b. dom mieszkalny I, mur.
- c. dom mieszkalny II, mur.

WYMYSŁOWO

82. ZESPÓŁ FOLWARCZY, 2 POŁ. XIX w. – 1928 r.

- a. spichlerze ze stodołami, mur.,
- b. obora, mur.,
- c. stodoła drewn.,
- d. stajnia – obora, mur.,
- e. kuźnia, mur.,
- f. obora mur.,
- g. waga wozowa,
- h. warsztat, mur.,
- i. garaże, mur.,
- j. szopa – gaże, mur.,
- k. gnojownik, mur.,
- l. chlewnia, mur.,
- m. domy pracowników folwarcznych – dwojaki, mur. (nr 77 – 80, 82 – 84)

3.2.1 Cmentarze.

Na terenie gminy znajduje się sześć zabytkowych cmentarzy, które nie są wpisane do rejestru zabytków. Większość z nich jest zamknięta i najczęściej zaniedbana. Zewidencjonowano jeden cmentarz rzymsko – katolicki w miejscowości Michorzewo oraz pięć cmentarzy ewangelickich w miejscowościach: Dąbrowa, Dąbrowa Nowa, Kuślin, Wąsowo, Wąsowo – cmentarz rodowy Hardtów.

<i>Lp.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Chronologia</i>	<i>Właściciel</i>	<i>Stan zachowania</i>	<i>Użytkowanie</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Dąbrowa	cm. ewang.	2 poł. XIX w.	Urząd Gminy	zły	zamknięty	-
2.	Kuślin	cm. ewang.	2 poł. XIX w.	Urząd	zaniedbany	zamknięty	-

				Gminy			
3.	Michorzewo	cm. rzym. - katolicki	XVIII/XIX w.	Parafia pw. NMP	dobry	czynny	-
4.	Dąbrowa Nowa	cm. ewang.	XIX/XX w.	Urząd Gminy	zaniedbany	zamknięty	-
5.	Wąsowo	cm. ewang.	XIX/XX w.	Własność prywatna	zaniedbany	zamknięty	w zabytkowym parku Rodziny Hardtów
6.	Wąsowo	cm. ewang.	2 poł. XIX w.	Własność prywatna	dobry	zamknięty	

Źródło: Opracowanie własne Urząd Gminy w Kuślinie.

3.3 Zespół najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy Kuślin.

Na terenie gminy dotychczas nie wpisano do rejestru zabytków, obiektów z grupy zabytków ruchomych. Zabytki ruchome stanowią wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych.

W kościele parafialnym p.w. NMP i Wszystkich Świętych w Michorzewie została przeprowadzona ewidencja dotycząca wyposażenia kościoła. W kościele znajduje się wyposażenie i wystrój, który wymaga stałej opieki i właściwej konserwacji prowadzonej przez właściciela zabytku.

3.4 Krajobraz kulturowy.

Do środowiska kulturowego gminy zaliczono zarówno przestrzenne układy zabytkowe i poszczególne obiekty podlegające ochronie prawnej, jak i osiągnięty stan wyposażenia w infrastrukturę komunalną i społeczną, kształt i estetykę zabudowy, współzależności zabudowy ze środowiskiem przyrodniczym, tradycję a także osiągnięty poziom tzw. kultury rolnej.

Ważnymi i cennymi obiektami zarówno kulturowymi jak i przyrodniczymi są parki podworskie zlokalizowane w: Wąsowie, Turkowie, Trzciance, Śliwnie, Michorzewie i Chraplewie (posiadają dokumentację ewidencyjną) oraz w Głuponiach (nie posiada dokumentacji ewidencyjnej). Są one ujęte w rejestrze zabytków, a w parkach w Chraplewie, Trzciance i Śliwnie znajdują się drzewa pomnikowe objęte prawną ochroną.

3.5 Zabytki archeologiczne.

Zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami). Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne – warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne, jak i ruchome zabytki z nich pochodzące i skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 ze zmianami) uznaje je za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

Na terenie gminy Kuślin brak stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską przez wpis do rejestru zabytków. Cały obszar gminy został jednak rozpoznany archeologicznie metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Niestety od tego czasu proces destrukcji stanowisk archeologicznych wynikający przeważnie z działalności gospodarczej człowieka znacznie się spotęgował, dlatego konieczne jest zweryfikowanie dotychczasowej wiedzy o zabytkach archeologicznych z terenu gminy i przeprowadzenie powtórnych badań powierzchniowych.

Na dzień dzisiejszy, na terenie gminy wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej, w których przedmiotem ochrony są zewidencjonowane stanowiska archeologiczne.

Na obszarze gminy Kuślin interesujące są stanowiska archeologiczne ze względu na usytuowanie i zachowany materiał oraz cenne pod względem poznawczym dla problematyki osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznej osady – wczesnośredniowieczne i późnośredniowieczne w miejscowości Chraplewo oraz z okresu neolitu i wpływów rzymskich w miejscowościach Wąsowo i Michorzewko. Na szczególną uwagę zasługują wielokulturowe osady w miejscowościach Chraplewo, Wąsowo i Głuponie, na których występują ślady osadnictwa z neolitu, epoki brązu, okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza, a także stanowiska w miejscowościach Chraplewo i Michorzewko - osady neolityczne oraz cmentarzyska kultury łużyckiej i pomorskiej w miejscowościach Wąsowo i Michorzewko.

Najstarsze archeologiczne ślady osadnictwa na obszarze gminy Kuślin pochodzą z środkowej epoki kamienia (mezolit) trwającej od 8 000 do 4 800 lat p.n.e. Na terenach Niżu

Środkowoeuropejskiego żyły wtedy ludy zbieracko-łowieckorybackie. Zabytki archeologiczne pochodzące z tego okresu działalności ludzkości odnalezione zostały na obszarze gminy Kuślin w trakcie ratowniczych badań wykopaliskowych prowadzonych w ramach cyklu przygotowawczego do budowy autostrady A2, które przeprowadzone zostały jesienią 1998 i wiosną 1999 roku. W okolicach Wąsowa, bezpośrednio przy brukowanej drodze prowadzącej do Władysławowa, na tzw. Żurawińcu, odkryto obozowisko kultury komornickiej. Na powierzchni terenu zidentyfikowano występowanie narzędzi i przedmiotów krzemiennych wykonanych z miejscowego surowca. W ramach prowadzonych badań archeologicznych odkryte zostały również ślady dwóch innych kultur archeologicznych. W Wąsowie są to ślady kultury pucharów lejkowatych (3 700 – 1 900 r. p.n.e.) - fragmenty ceramiki oraz grociki krzemienne, a na Żurawińcu osada kultury łużyckiej (1 350 – 400 r. p.n.e.), która składała się z kilkunastu obiektów mieszkalnych i gospodarczych. Inne ważne znaleziska archeologiczne z terenu gminy to: urna z przedmiotami z brązu znaleziona w Turkowie, cmentarzysko popielnicowe w Michorzewku, cmentarzysko popielnicowe kultury łużyckiej przy bocznej drodze do lasu, prowadzącej od drogi polnej Jastrzębniki – Kuślin, między stawem a drogą leśną, cmentarzysko popielnicowo kultury pomorskiej w Wąsowie, osada kultury przeworskiej w Wąsowie, a także odnalezione w Głuponiach wczesnośredniowieczne przedmioty (łyżwa kościana z kości krowy, żelazne okucie upręży końskiej i żelazny nóż).

Źródło: Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kuślin przyjętego Uchwałą nr XVI/88/2012 Rady Gminy w Kuślinie z dnia 30 marca 2012 r.

3.5.1 Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych.

W świetle dotychczasowych badań archeologicznych, w tym w ramach przeprowadzonych badań metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski prowadzonych na terenie gminy Kuślin ustalono następujące stanowiska.

Stanowisko archeologiczne	Ilość	W tym wpisane do rejestru zabytków
GRODZISKA	1 (DOMNIEMANE)	0
OSADY	122	0
CMENTARZYSKA	4	0
INNE	0	0

RAZEM	127	0
--------------	------------	----------

Źródło: Informacja przekazana przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu.

1. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

4.1 Stan zachowania zabytków nieruchomych i ruchomych.

Obiekty architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Kuślin prezentują zróżnicowany stan zachowania. Najlepiej zachowane są obiekty będące własnością kościoła i niektóre będące własnością prywatną.

W Kuślinie, siedzibie władz gminnych znajduje się, wpisany do rejestru zabytków kościół poewangelicki, obecnie rzymsko – katolicki p. w. Zmartwychwstania Pańskiego wzniesiony w latach 1881 – 1883. Budynek murowany z czerwonej cegły, nie tynkowany, na kamiennej podmurówce, utrzymany w stylu neogotyckim. W przedniej części kościoła znajduje się wieża z zegarem. Hełm wieży w 2007 r. został pokryty blachą miedzianą tzw. metodą caro. Stan techniczny budynku jest dobry, w 2009 roku został przeprowadzony remont głównego dachu (nowa dachówka) i murków ogniowych oraz wymiana rynien na miedziane, a także założono nowe opierzenie. W 2010 roku przeprowadzono remont w postaci wymiany daszku nad głównym wejściem (wymiana dachówki i założenie opierzeń miedzianych) oraz wymiana dachówki nad chóram, a także remont skosów na przyporach bocznych. W 2012 roku przeprowadzono remont ściany szczytowej od strony Michorzewa, remont dachu prezbiteryjnego, remont dachu nad zakrystią oraz nad częścią przybudowaną na wzór zakrystii. Kościół spełnia obecnie rolę ośrodka duszpasterskiego dla mieszkańców Kuślin, Michorzewka, Dąbrowy, Dąbrowy Nowej i części Głuponi.

Na terenie gminy znajduje się siedem zabytkowych ziemskich założeń rezydencjonalnych powiązanych z gospodarstwami folwarcznymi, w zdecydowanej większości chronionych prawnie na podstawie wpisu do rejestru zabytków.

W Wąsowie znajduje się okazały majątek w postaci Zespołu pałacowo – parkowego, który tworzą dwa pałace – Sczanieckich i Hardtów. Pałac barokowo klasycystyczny należący do Sczanieckich, poprzednich właścicieli Wąsowa, który został wzniesiony w latach 1780-1786 dla Sylwestra Sczanieckiego, starosty średzkiego i jego żony Anastazji ze

Skórzewskich. Pałac murowany, otynkowany, dwukondygnacyjny, dziewięcioosiowy. Dach czterospadowy kryty dachówką na ryzalitach daszki trójspadowe. W fasadzie frontowej jak i ryzalitach pilastry jońskie. Fasada frontowa zwieńczona trójkątnym frontonem z kartuszem. W nim znajdują się herby: Ogończyk (Skórzewskich) i Ossorie (Szczanieckich) oraz inicjały AS S.A. Od 1995 roku Pałac jest w rękach prywatnych. Został pieczołowicie odrestaurowany i zamieniony na centrum hotelowo – restauracyjne. Obecnie jest w bardzo dobrym stanie.

Neogotycki pałac Hardtów w Wąsowie znany także jako Zamek Hardtów, wzniesiony został w latach 1870-1872 przez Gustawa Erdmanna dla nowego właściciela wsi Wąsowo, berlińskiego bankiera i przemysłowca, Richardta von Hardta. Usytuowany na terenie rozległego parku pałac rozbudowano około 1900 roku, na wieść o planowanej wizycie cesarza Wilhelma II. Po rozbudowie, trójkondygnacyjny pałac ze swoimi, znajdującymi się w północno-wschodniej części, pięciokondygnacyjnymi, ośmiokątnymi wieżami przypominał wielkie, średniowieczne, obronne zamczysko. Wzrok przykuwało także staranne wykończenie budynku podkreślane przez elewacje w cegle likierowej oraz kamienne detale. W czasach świetności posiadał on luksusowe wyposażenie wnętrz. Pałac posiada taras widokowy. Po drugiej wojnie światowej pałac von Hardta mieścił rolniczy ośrodek szkoleniowy. W 1995 roku Pałac von Hardta został sprzedany prywatnemu właścicielowi i po remoncie w 2000 roku powstał w nim przyciągający gości z całej Polski, czterogwiazdkowy hotel dający zatrudnienie kilkudziesięciu pracownikom. Przetrwała spora część luksusowego wyposażenia wnętrz, co stanowiło prawdziwą atrakcję turystyczną regionu. Ponadto, z tarasu widokowego podziwiać można było okalający pałac, park krajobrazowy z około stoma pomnikowymi drzewami. W latach 90-tych ubiegłego wieku przeszedł w prywatne ręce i wówczas został odrestaurowany. W części pałacu urządzono hotel, który należał do części zespołu pałacowo-parkowego. Dnia 19 lutego 2011 roku został niemal doszczętnie zniszczony w wyniku pożaru. Obecnie pałac został już odbudowany, tylko wieża widokowa nie posiada jeszcze konstrukcji i pokrycia dachowego.

Na skraju parku znajduje się cmentarz rodowy niemieckich właścicieli majątku. W parku znajduje się również klasycystyczna kaplica pałacowa wzniesiona w latach 1790 – 1800, obecnie parafialna p. w. Wniebowstąpienia Pańskiego, a także oranżeria oraz domy odźwiernego i ogrodnika. Kaplica wymaga remontu, przede wszystkim renowacji murów i tynków oraz wymiany pokrycia dachowego. Wskazana jest również konserwacja jej wystroju i wyposażenia.

Obok zespołu rezydencjonalnego znajduje się podwórze folwarczne ze znakomitej klasy wzniesioną z cegły zabudową gospodarczą z drugiej połowy XIX wieku otoczone ceglanym murem, powiązane kompozycyjnie z ulicą Lipową, przy której znajduje się kolonia mieszkalna dwojaków i czworaków. Wśród zabudowań folwarku na uwagę zasługują szczególnie stajnie. Folwark od 2012 roku stanowi własność prywatną i wymaga prowadzenia prac remontowych oraz konserwacji budynków.

Równie ciekawe walory architektoniczne prezentuje zespół pałacowo – parkowy w Chraplewie z neogotyckim pałacem zbudowanym w roku 1888. Od czasu przejęcia obiektu przez Ochotnicze Hufce Pracy Wielkopolską Wojewódzką Komendę tj. od 2002 roku pałac był poddawany pracom remontowo – adaptacyjnym. W 2009 roku przeprowadzono remont oraz dokonano naprawy więźby dachowej w niezbędnym zakresie oraz wymiany pokrycia dachowego.

W nienajlepszym stanie technicznym znajduje się natomiast większość budynków założenia folwarcznego w Chraplewie własności prywatnej oraz pobliskiej kolonii mieszkalnej, które należy poddać kompleksowym remontom i rewaloryzacji.

Interesującym jest również założenie rezydencjonalne w Śliwnie z połowy XIX wieku, we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych Oddziału Terenowego w Poznaniu z rozległym parkiem krajobrazowym z czytelnymi do dzisiaj alejami grabowymi, otoczonym ceglanym murem, na obszarze którego znajdują się neogotycka kaplica rodziny Hildebrandtów oraz wieża romantyczna. Niestety dwór w Śliwnie w wyniku przebudowy około 1960 roku został całkowicie pozbawiony cech stylowych. Konieczna jest kompleksowa rewitalizacja zespołu, a w szczególności parku. Agencja Nieruchomości Rolnych w Poznaniu przeprowadziła prace zabezpieczające przy kaplicy Hildebrandtów oraz wieży romantycznej w parku w Śliwnie.

W zadawalającym stanie technicznym utrzymany jest zespół pałacowo – parkowy oraz folwarczny w Trzciance z drugiej połowy XIX wieku, siedziba Zespołu Szkół Rolniczego Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Gen. Dezyderego Chłapowskiego. Częściowego remontu wymaga pokrycie dachowe pałacu, a w dalszej kolejności elewacje. W ostatnich latach przeprowadzono rewaloryzację położonej na terenie parku kaplicy grobowej rodziny Jacobich.

Cennymi zabytkami są również wpisany do rejestru zabytków zespół sakralny w Michorzewie z barokowo – klasycystycznym kościołem parafialnym p. w. NMP

i Wszystkich Świętych, zbudowanym w latach 1797 – 1800 z fundacji Anastazji ze Skórzewskich Szczanieckiej, dwoma kaplicami – kostnicami oraz plebanią. Na cmentarzu przykościelnym znajduje się m. in. nagrobek Emilii Szczanieckiej z roku 1896. W 2009 roku przeprowadzona została wymiana pokrycia dachowego kościoła. Wymagane jest osuszenie murów i odnowienie elewacji zarówno kościoła, jak i kaplic.

W dobrym stanie technicznym użytkowany jest stanowiący własność prywatną zespół rezydencjonalny w Michorzewie z pałacem powstałym około 1910 roku, w stylu neoklasycystycznym przez ówczesnego właściciela Tadeusza Szczanieckiego. Murowany, otynkowany, dwukondygnacyjny w elewacji frontowej monumentalny portyk wsparty na kolumnach z jońskim kapitelem, prowadzący do klatki schodowej, ozdobiony bogatą boazerią. Elewacje w narożach są boniowane, zwieńczone u góry gzymsem i balustradową attyką. Elewacje ogrodowe i boczne zaakcentowane pseudoportykami. Dach dwuspadowy, kryty dachówką, który wymaga remontu jak również elewacja pałacu. Od 1998 roku pałac przeszedł w posiadanie Polskiego Towarzystwa Stwardnienia Rozsianego, Oddziału w Poznaniu, w którym mieści się ośrodek rehabilitacyjny.

Zabytkowe zespoły dworsko – parkowe znajdują się także w Głuponiach i Turkowie. Dwór w Głuponiach z trzeciej ćwierci XVIII wieku z alkierzami, rozbudowany na przełomie XIX/XX wieku i remontowany w latach 1972 – 1976, kiedy w znaczny sposób przebudowano jego wnętrze powinien zostać poddany rewaloryzacji. Najpilniejszego remontu wymaga pokrycie dachowe, rynny i rury spustowe oraz elewacje. Jest on własnością Rolniczego Kombinatoru Spółdzielczego w Głuponiach, zamieszkały przez lokatorów.

Zespół dworsko - parkowy w Turkowie, mienie prywatne zachował się w niepełnym kształcie. Dwór rozebrano w latach 70 – tych XX wieku. Pozostało kilka budynków gospodarczych z drugiej połowy XIX wieku skupionych wokół imponującej wielkości podwórza folwarcznego.

W Turkowie w głębi lasu usytuowana jest kaplica rodziny Stich, byłych właścicieli majątku, wpisana do rejestru zabytków, we własności Lasów Państwowych - Nadleśnictwa Grodzisk Wlkp. Obiekt narażony jest na ciągłe akty wandalizmu. Budynek w rzucie kwadratu, murowany, otynkowany z dachem dwuspadowym ze świetlikiem, kryty blachą. Fronton wejściowy wsparty na dwóch kolumnach, boniowany. Na ścianie frontowej znajdują się zachowane detale zdobnicze. Stan zachowania kaplicy jest bardzo zły. Na ścianach występują liczne braki tynku oraz uszkodzone stropy. W jedną ze ścian kaplicy wmurowana

jest mozaika przedstawiająca głowę Chrystusa Pantokratora. Mauzoleum rodziny von Stich w Turkowie wymaga wykonania prac remontowych.

Źródło: Raport o stanie zabytków w Gminie Kuślin, Poznań 2004, z uzupełnieniami.

4.2 Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego.

4.2.1 Istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych oraz planowane inwestycje w gminie na najbliższe lata.

Podstawową i najliczniejszą grupę stanowisk, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe, stanowią stanowiska archeologiczne ujawnione głównie podczas badań AZP. Mniej narażone na zniszczenia są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Głównym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje gospodarcze związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych a ingerujące w substancję archeologiczną. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycjach jak budowa budynków mieszkalnych i usługowych oraz inwestycje liniowe: przyłącza kanalizacji deszczowej, sanitarnej, gazowej, telekomunikacyjnej. Natomiast realizacja inwestycji takich jak budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, bezwzględnie wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Z uwagi na szerokopłaszczyznowy zakres prac ziemnych charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane, w bezpowrotny sposób niszczonej substancji zabytkowej i obiekty archeologiczne.

Należy pamiętać również o pracach ziemno-budowlanych związanych z przebudową lub rozbiórką budynków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków. Towarzyszące im badania archeologiczne są niezwykle istotne w procesie rekonstrukcji dawnej zabudowy. Przebudowa układów ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań

archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej oraz statusie społecznym i zawodowym mieszkańców. Dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad zbiornikami wodnymi i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytności. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom zlokalizowanym na terenie gminy. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego, jak już wspomniano użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa i budowa dróg.

W oparciu o istniejące plany inwestycyjne można wymienić obszary na terenie gminy, zagrożonych pod względem zachowania zabytków archeologicznych. Zadania te wymagają prowadzenia badań archeologicznych ze względu na niszczący charakter ich prac ziemnych. Na terenie gminy priorytetowe zamierzenia inwestycyjne wiążą się przede wszystkim z funkcjonowaniem układu drogowego, systemem wodno-kanalizacyjnym, siecią gazową i energetyczną oraz rozwojem infrastruktury społecznej. W najbliższych latach planowane są inwestycje: przebudowa drogi gruntowej na bitumiczną w miejscowości Śliwno i Kuślin, budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Kuślin, budowa sieci gazowej w miejscowości Chraplewo, Głuponie, Śliwno, Wąsowo. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie wszystkich inwestycji budowlanych oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.2.2 Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.3 Uwarunkowania wynikające ze zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W zmianie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kuślin przyjętego Uchwałą nr XVI/88/2012 Rady Gminy w Kuślinie z dnia 30 marca 2012 r. określono następujące obszary oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- Obiekty zabytkowe wymienione uprzednio podlegają ochronie prawnej na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 roku.
- Wszelkie prace inwestycyjne, modernizacyjne, remontowe oraz dotyczące zmiany użytkowników, związane z obiektami zabytkowymi i otaczającym je terenem, które są objęte strefą ochrony konserwatorskiej zabytkowego założenia, wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Podejmowanie prac projektowych wymaga respektowania wytycznych konserwatorskich.
- Prace konserwatorskie wykonywane przy zabytkach ruchomych powinny być prowadzone przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje oraz po uzyskaniu zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Utrzymuje się następujące strefy ochrony zabytkowych założeń, jako istotne elementy ochrony dziedzictwa kulturowo-historycznego:

- ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obiekty i obszary szczególnie wartościowe, o zachowanej historycznej strukturze przestrzennej. W strefie tej przyznaje się bezwzględny priorytet wymaganiom konserwatorskim. Obowiązuje ochrona terenu sąsiadującego z obiektem zabytkowym, polegająca na nie przesłaniu widoku na zabytek i nie stwarzaniu konkurencyjnych dominant wysokościowych i kubaturowych. Jest to strefa ochrony konserwatorskiej zabytkowego założenia urbanistyczno architektonicznego, strefa ochrony krajobrazu – a jednocześnie strefa ochrony ekologicznej w odniesieniu do zabytkowych parków i zewnętrznych powiązań widokowych. Granice wykreślono na rysunku studium;

- ochrony archeologicznej wyznaczanej dla stanowisk i stref archeologicznych. Wszelkie inwestycje na terenie stanowisk muszą być poprzedzone badaniami archeologicznymi. Obszary ochrony archeologicznej powinny być wyłączone spod zabudowy. Stanowiska o własnej formie terenowej po ewentualnych badaniach wykopaliskowych muszą być przywrócone do poprzedniego stanu. W rejonach szczególnego zagęszczenia znanych stanowisk archeologicznych wyznaczono obszar ochrony zabytków archeologicznych. W granicach tych obszarów wszelkie inwestycje związane z pracami ziemnymi wymagają uzgodnienia z właściwym konserwatorem zabytków.

- Przy planowaniu inwestycji związanych z pracami ziemnymi w rejonie występowania stanowisk archeologicznych, stref ochrony archeologicznej oznaczonych na rysunku studium należy w fazie projektowej uzgodnić sposób ich prowadzenia i zasady ochrony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wszystkie nowo odkryte stanowiska muszą być nanoszone na mapę gminy, oznaczone i objęte ochroną.

- W trakcie prowadzenia prac ziemnych (nie tylko w rejonie stanowisk i stref archeologicznych ale także na terenach upraw polowych, w lasach, przy budowie dróg, uzbrojenia komunalnego, realizacji obiektów kubaturowych itd.), przypadkowe odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć, a fakt ten zgłosić do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- W studium uznaje się za celowe przeprowadzenie rewitalizacji założeń i obiektów zabytkowych w celu umożliwienia rozwoju pozarolniczych funkcji gminy, a w tym:

- funkcji wypoczynkowej, konferencyjnej, turystycznej związanej z walorami pałaców, dworów i otaczających ich parków,
- funkcji turystyczno dydaktycznych związanej z poznawaniem historycznych założeń urbanistyczno – gospodarczych dwór – folwark – czworaki – pole oraz obiektów przyrodniczych podlegających ochronie (parki, pomniki przyrody, cmentarze).

Szczególnie istotnym w stosunku do zabytkowych parków jest:

- porządkowanie spraw własnościowych,
 - przywrócenie parkom ogrodzeń zgodnie z przysługującym im obszarem,
 - zakaz wtórnych podziałów,
 - wycofanie z parków urządzeń i nasadzeń sprzecznych z ich zabytkowym charakterem (urządzeń technicznego wyposażenia, zaplecza gospodarczego, magazynów, warsztatów, upraw, wygrodzeń wtórnych (ogródki),
 - oznaczenie parków tabliczkami oznajmującymi o ich zabytkowym charakterze i statusie prawnym,
 - uporządkowanie gospodarki wodnej.
- Na uwagę, pomoc i ochronę zasługują tradycje działalności kulturalnej na terenie gminy kultywowane przez Gminny Ośrodek Kultury, Bibliotekę Gminną,
 - Poziom kultury zależny jest także od stopnia wyposażenia gminy w urządzenia infrastruktury komunalnej. W studium w sposób jednoznaczny uznaje się za niezbędne jak najszybsze wprowadzenie ekologicznego sposobu unieściewania ścieków, odpadów, gazyfikację gminy,
 - Miernikiem poziomu kultury jest także estetyka budynków, podwórz, poboczy dróg, stan czystości lasów, dbałości o zabytkowe parki, stan czystości wód. Stąd w studium uznaje się za celowe, by w opracowywanych planach miejscowych znajdowały się stosowne zapisy dotyczące problematyki ładu przestrzennego i estetyki.

4.4 Uwarunkowania wynikające z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy.

Ochrona zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego ujęta w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wynika bezpośrednio ze studium uwarunkowań przestrzennych i opiera się na następujących zasadach:

1. Wszelkie prace inwestycyjne, modernizacyjne, remontowe oraz dotyczące zmiany użytkowników, związane z obiektami zabytkowymi i otaczającym je terenem, które są objęte strefą ochrony konserwatorskiej zabytkowego założenia wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w formie:

- a) zezwolenia w obiektach wpisanych do rejestru zabytków,
- b) opinii w innych przypadkach.

Podejmowanie prac projektowych wymaga uzyskania i respektowania wytycznych konserwatorskich.

2. Dotyczy wszystkich założeń folwarcznych na terenie gminy: objęte są one strefą ochrony konserwatorskiej. Przebudowy, modernizacje, rozbiórki i wszelkie prace remontowe podejmowane na terenie folwarku należy uzgodnić z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu. Wyklucza się lokalizacje nowych obiektów na terenie podwórza folwarcznego.

3. Szczególną grupę zabytków stanowią zabytki ruchome (wyposażenie obiektów zabytkowych – kościoły, kaplice cmentarne, pałace, dwory, kapliczki przydrożne wpisane do rejestru zabytków, nagrobki). Prace konserwatorskie wykonywane przy zabytkach ruchomych powinny być prowadzone przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje oraz po uzyskaniu zezwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

4. Utrzymuje się następujące strefy ochrony zabytkowych założeń, jako istotne elementy ochrony dziedzictwa kulturowo-historycznego:

- ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obiekty i obszary szczególnie wartościowe o zachowanej historycznej strukturze przestrzennej. W strefie tej przyznaje się bezwzględny

priorytet wymaganiom konserwatorskim. Obowiązuje ochrona terenu sąsiadującego z obiektem zabytkowym polegająca na nie przesłanianiu widoku na zabytek i nie stwarzaniu konkurencyjnych dominant wysokościowych i kubaturowych. Jest to strefa ochrony konserwatorskiej zabytkowego założenia urbanistyczno-architektonicznego, ochrony ekologicznej w odniesieniu do zabytkowych parków i zewnętrznych powiązań widokowych. Granice wykreślono na rysunku planu;

– ochrony archeologicznej wyznaczanej dla stanowisk i stref archeologicznych. Wszelkie inwestycje na terenie stanowisk muszą być poprzedzone badaniami archeologicznymi. Obszary ochrony archeologicznej powinny być wyłączone spod zabudowy. Stanowiska o własnej formie terenowej po ewentualnych badaniach wykopaliskowych muszą być przywrócone do poprzedniego stanu. W rejonach szczególnego zagęszczenia znanych stanowisk archeologicznych wyznaczono obszar ochrony zabytków archeologicznych. W granicach tych obszarów wszelkie inwestycje związane z pracami ziemnymi wymagają uzgodnienia z właściwym konserwatorem zabytków.

5. Przy planowaniu inwestycji związanych z pracami ziemnymi w rejonie występowania stanowisk archeologicznych i stref ochrony archeologicznej, oznaczonych na rysunku planu, należy w fazie projektowej uzgodnić sposób ich prowadzenia i zasady ochrony z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków lub Działem Ochrony Zabytków Archeologicznych przy Muzeum Archeologicznym w Poznaniu. Wszystkie nowo odkryte stanowiska muszą być nanoszone na mapę gminy i objęte ochroną.

6. W trakcie prowadzenia prac ziemnych (nie tylko w rejonie stanowisk i stref archeologicznych ale także na terenach upraw polowych, w lasach, przy budowie dróg, uzbrojenia komunalnego, realizacji obiektów kubaturowych itd.) przypadkowe odkrycia obiektów archeologicznych należy, zgodnie z art. 22 i 24 ustawy z dnia 25 lutego 1967 r. o ochronie dóbr kultury (tekst jednolity Dz. U. Nr 98 z 1999 r., poz. 1150) zabezpieczyć, a fakt ten zgłosić do Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu – Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub do Działu Ochrony Zabytków Archeologicznych Muzeum Archeologicznego w Poznaniu.

7. Prace ziemne należy poprzedzić uzgodnieniami w zakresie ochrony zabytków archeologicznych z Wojewódzkim Oddziałem Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu –

Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków lub Działem Ochrony Zabytków Archeologicznych przy Muzeum Archeologicznym w Poznaniu.

4.5 Uwarunkowania wynikające z uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Najczęściej wprowadzaną formą ochrony przyrody jest uznawanie za pomnik przyrody. Na terenie gminy Kuślin zalicza się do nich okazałe drzewa i głązy narzutowe.

Nr w rejestrze wojewódzkim	Lokalizacja	Opis
815/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Żywotnik olbrzymi (2 szt.) wys. 4 i 3 m
816/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Sosna wejmutka, wys. 25 m
818/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Wiąz szypułkowy (2 szt.) wys. 23 i 22 m
819/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Buk pospolity (3 szt.), wys. 23, 24 i 24 m
820/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Buk pospolity (11 szt.) wys. od 23 do 26 m
821/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Lipa szerokolistna (5 szt), wys. od 24 do 25 m
822/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Dąb szypułkowy (7 szt.), wys. od 24 do 26 m
823/94	Park zabytkowy w Chraplewie	Dąb szypułkowy (8 szt.), wys. od 22 do 24 m
824/94	Park zabytkowy w Trzciance	Dąb szypułkowy wys. 25 m
825/94	Park zabytkowy w Trzciance	Platan klonolistny (3 szt), wys. od 25 do 27 m
826/94	Park zabytkowy w Trzciance	Platan klonolistny, wys. 25 m
827/94	Park zabytkowy w Trzciance	Jesion wyniosły, wys. 24 m
828/94	Park zabytkowy w Trzciance	Klon zwyczajny, wys. 27 m
829/94	Park zabytkowy w Trzciance	Iglicznia trójciemiowa, wys. 26 m
830/94	Park zabytkowy w Trzciance	Wierzba krucha, wys 28 m
831/94	Park zabytkowy w Trzciance	Żywotnik zachodni, wys. 27 m
832/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Dąb bezszypułkowy, wys. 27 m
833/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Kasztanowiec zwyczajny, wys. 28 m
834/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Kasztanowiec zwyczajny. 3 szt. , wys. od 24 do 27 m
835/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Buk pospolity, wys. 28 m
836/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Lipa drobnolistna. wys. 28 m
837/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Platan klonolistny (2 szt), wys. 24 i 27 m
838/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Dąb szypułkowy. wys. 25 m
839/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Dąb szypułkowy, wys. 29 m
840/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Dąb szypułkowy, wys. 26 m
841/94	Park zabytkowy w Śliwnie	Dąb szypułkowy, wys. 27 m

*Program Opieki nad Zabytkami dla
Gminy Kuślin*

1038/00	Osada Tomaszewo	Dąb szypułkowy, wys. 24 m
1039/00	Osada Tomaszewo	Dąb szypułkowy „Zbych”, wys. 21 m

Ponadto w formie pomników przyrody ochroną objęto cenne aleje drzew:

- aleja Michorzewo-Kuślin (jesion wyniosły, kasztanowiec zwyczajny),
- aleja Wąsowo-Chraplewo (lipa drobnolistna).

Na terenie Gminy znajduje się jeden pomnik przyrody nieożywionej - głaz narzutowy w Chraplewie.

Drzewa uznane za pomniki przyrody uchwałą nr X/63/99 Rady Gminy w Kuślinie z 24.IX.1999 r.:

- grupa 4 drzew- 3 szt. dębów szypułkowych (*Quercus robur* L.) i dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea*) o nazwie „Cztery kąty”, o obwodzie 180 - 267 cm mierzonym na wysokości 130 cm, i wysokości 27-28 m., rosnących na terenie Leśnictwa Wąsowo, grunty wsi Kuślina, oddział 83/3/L na terenie nieruchomości będącej we władaniu Lasów Państwowych Nadleśnictwa Grodzisk Wlkp. z siedzibą w Lasówkach, drzewo - dąb szypułkowy (*Quercus robur* L.) o nazwie „Strażnik” o obwodzie 301 cm mierzonym na wysokości 130 cm i wysokości 26 m, rosnący na terenie Leśnictwa Wąsowo, grunty wsi Kuślina, oddział 83/3L na terenie nieruchomości będącej we władaniu Lasów Państwowych Nadleśnictwa Grodzisk Wlkp. z siedzibą w Lasówkach,
 - grupa 3 drzew - dębów szypułkowych (*Quercus robur* L.) o nazwie „Wydory” o obwodzie 258 - 320 cm mierzonym na wysokości 130 cm, i wysokości 19-26 m, rosnących na terenie Leśnictwa Wąsowo, grunty wsi Kuślina, oddział 95/L na terenie nieruchomości będącej we władaniu Lasów Państwowych Nadleśnictwa Grodzisk Wlkp. z siedzibą w Lasówkach,
 - drzewo - dąb szypułkowy (*Quercus robur* L.) obrośnięty bluszczem pospolitym (*Hedera helix*) o nazwie „Kapliczka” o obwodzie 280 cm mierzonym na wysokości 130 cm, i wysokości 28 m, rosnących na terenie leśnictwa Wąsowo, grunty wsi Wąsowo, oddział 76/1 L na terenie nieruchomości będącej we władaniu Lasów Państwowych Nadleśnictwa Grodzisk Wlkp. z siedzibą w Lasówkach.
- Na terenie Gminy część lasów uznana została za ochronne:
- lasy wodochronne – o łącznej powierzchni 1 645,03 ha,
 - lasy stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody – 9,28 ha,
 - lasy stanowiące drzewostany nasienne – 4,57 ha,
 - lasy stanowiące ostoję zwierząt chronionych – 37,41 ha.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kuślin

Na terenie Gminy zlokalizowane są zabytkowe parki:

Lp.	Miejscowość	Układ przestrzenny	Czas powstania	Obszar w ha		Data sporządzenia dokumentacji ewidencyjnej	Wpis do rejestru zabytków		Użytkownik parku
				ogółem	w tym wody		numer	data	
1.	Chraplewo	krajobrazowy	poł. XIX w.	9,5	0,20	1982	1416/A	01.03.1973	Wojewódzka Komenda OHP Poznań Horowska Maria Horowski Łukasz
2.	Michorzewo	krajobrazowy	I poł. IX w.	8,4	0,5	1983/84	1687/A	04.04.1975	Wielkopolskie Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego i Udaru Mózgu
3.	Śliwno	częściowo francuski regularny, krajobrazowy	poł. XVIII w. rozbudowany i powiększony w XIX w.	8,68	0,58	1983	335/A	22.10.1968	ANR Poznań RKS Głuponie
4.	Trzcianka	krajobrazowy	koniec XIX w.	3,28	0,02	1982	1777/A	15.12.1977	ZSRCKU Trzcianka
5.	Turkowo	krajobrazowy	I poł. XIX w. rozbudowany II poł. XIX w.	10,15	0,18	1983	334/A	22.10.1968	Barbara Steenbock
6.	Wąsowo	krajobrazowy	z końca XVIII w. powiększony i przekształcony w II poł. XIX w.	51,43 (obecnie 49,5)	1,00	1984/85	1101/A 1689/A	06.05.1970 04.04.1975	„Pałac w Wąsowie” ANREST Sp. z o.o.

Zgodnie z art. 83 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości może nastąpić za zezwoleniem Wójta wydanym na wniosek władającego.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami

5.1. Cele wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5.2. Cele wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Kuślin na lata 2003-2015

Strategia przyjęta została 30 czerwca 2003 roku, uchwałą IX/50/2003 Rady Gminy w Kuślinie. W rozdziale 5 „Cele strategiczne rozwoju” określono 5 najważniejszych celów strategicznych:

1. Zapewnienie mieszkańcom możliwie najlepszego poziomu życia.
2. Wypracowanie pozytywnego wizerunku gminy jako nowoczesnej, dynamicznie rozwijającej się, bezpiecznej i dbającej o ekologię.
3. Dostosowanie potencjału, struktury i organizacji wewnętrznej gminy do nowych wyzwań i wymagań (również w perspektywie przyjęcia Polski do UE) w dłuższym horyzoncie czasowym.
4. Ukształtowanie zdrowego i mądrego społeczeństwa.
5. Zachowanie zasobów naturalnych, architektonicznych i kulturowych.

6. Kierunki działań oraz zadania służące realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Przeprowadzona wizja terenowa pokazuje, że część obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków uległo zniszczeniu lub zostało przebudowanych, tracąc w ten sposób posiadaną wartość. Wiele obiektów może być wykorzystywana w celach turystycznych. Charakterystyczna zabudowa oraz piękna okolica mogą przyciągnąć turystów. Stwarza to dogodne warunki do rozwoju m. in. agroturystyki. Należy przedsięwziąć jednak odpowiednie działania w celu ich renowacji i nadania im walorów turystycznych. Kierunki działań zostały określone w celach operacyjnych. Mają one służyć poprawie aktualnego stanu zabytków na terenie gminy Kuślin. Zaproponowane zadania są zgodne z założeniami programów szczebla krajowego, wojewódzkiego i lokalnego.

6.1. Gminna ewidencja zabytków.

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych.

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta (burmistrza) gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Kuślin wykonała w 2009 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie, m.in. położenie, czas powstania, materiał, właściciel, stan zachowania obiektu oraz fotografie. W gminnej ewidencji znajduje się obecnie 270 obiektów zabytkowych. Będzie ona systematycznie uzupełniana i weryfikowana.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.

- Zgodnie z pismem przekazany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wykonana została w 2012 r. gminna ewidencja zabytków archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu.
- Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych Archeologicznych Zdjęć Polski, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu.
- Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury.

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc przy sporządzaniu wniosków przez właścicieli o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

6.2. Edukacja w zakresie ochrony zabytków – harmonogram działań.

<i>Lp.</i>	<i>Działanie</i>	<i>Czas realizacji</i>
1.	Włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach.	2013 - 2016
2.	Organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajobrazowych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii.	2013 -2016
3.	Wdrażanie do zajęć szkolnych pojęć związanych z krajobrazem kulturowym Gminy oraz regionu.	2013 -2016
4.	Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego Gminy.	2013 - 2016

6.3. Promocja w zakresie ochrony zabytków – harmonogram działań.

<i>Lp.</i>	<i>Działanie</i>	<i>Czas trwania</i>
1.	Rozpowszechnienie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy	2013 - 2016
2.	Udostępnianie gminnej ewidencji zabytków (w przypadku ewidencji zabytków archeologicznych udostępniony będzie jedynie wykaz stanowisk bez podania ich dokładnej lokalizacji) oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Kuślin na lata 2013 – 2016” na stronie internetowej Urzędu Gminy w Kuślinie.	2013
3.	Uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych ścieżek rowerowych i dydaktycznych, ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.	2013 - 2016
4.	Publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie Gminy Kuślin.	2013 - 2016

6.4 Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – harmonogram działań.

<i>Lp.</i>	<i>Działanie</i>	<i>Czas trwania</i>
1.	Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.	2013 - 2016
2.	Merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków.	2013 - 2016
3.	Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych.	2013 - 2016
4.	Zbieranie informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowanie tych faktów w kartach adresowych obiektów.	2013 – 2016
5.	Podjęcie próby rozwiązania problemu nieczynnych cmentarzy ewangelickich na terenie Gminy.	2013 – 2016
a.	Rozpoczęcie inwentaryzacji nagrobków na cmentarzu ewangelickim w miejscowości Dąbrowa.	2014
b.	Uporządkowanie cmentarza ewangelickiego w miejscowości Dąbrowa (wykonanie zabiegów porządkowo – pielęgnacyjnych drzew i gruntu).	2015
c.	Montaż ogrodzenia wokół cmentarza ewangelickiego w miejscowości Dąbrowa.	2016

6.5. Sporządzenie wykazu obszarów ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych.

Teren gminy, według „Raportu o stanie zabytków w gminie Kuślin” opracowanego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w maju 2004 r., jest słabo rozpoznany pod kątem układów ruralistycznych. W związku z powyższym, we współpracy z wym. Urzędem, należałoby przeprowadzić rozpoznanie historycznych układów ruralistycznych, dla najlepiej zachowanych opracować studia historyczno-ruralistyczne, a w konsekwencji objąć je ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.

6.6. Określenie zasobów zabytków obszarów, nieruchomości, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów.

W wyniku zrealizowania przez Gminę Kuślin w 2012 roku operacji pn. „Budowa ścieżki rowerowej w miejscowości Wąsowo, gmina Kuślin” powstał nowy (innovacyjny) produkt na rynku lokalnym – ścieżka rowerowa. Ścieżka ta pozwoli na rozwinięcie nowych bezpiecznych form turystyki tzn. turystyki rowerowej, co w efekcie ukierunkuje nowe sposoby spędzenia czasu wolnego przez mieszkańców obszaru KOLD. Przyczyni się ona do tworzenia nowych produktów związanych z usługami turystycznymi. Uaktywni społeczność lokalną i wzrośnie więź mieszkańców obszaru KOLD, ponieważ ścieżka rowerowa jest przedłużeniem już istniejącej ścieżki rowerowej Nowy Tomyśl – Róża, zrealizowanej przez Gminę Nowy Tomyśl. Ścieżka ta wpisuje się w program budowy ścieżek rowerowych dla powiatu nowotomyskiego i obszaru KOLD. Docelowo powstanie szlak rowerowy łączący gminy Nowy Tomyśl, Kuślin, Duszniki, Lwówek i Opalenicę.

W trakcie realizacji projektu została wykorzystana trasa byłej kolei wąskotorowej Nowy Tomyśl – Trzcianka Zachodnia. Ścieżka zlokalizowana jest na szlaku Emilii Sczanieckiej, szlaku Powstańców Wielkopolskich w obszarze działania KOLD. Ścieżka ma służyć mieszkańcom terenu gminy Kuślin i obszaru KOLD oraz gościom przy okazji organizacji rajdów rowerowych, wycieczek krajoznawczych oraz imprez cyklicznych organizowanych na obszarze KOLD. W ten sposób budowa ścieżki rowerowej będzie służyła promocji zasobów przyrodniczych, kulturowych oraz historycznych gminy Kuślin i obszaru KOLD.

6.7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami.

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy żaden nie jest własnością samorządu. W związku z tym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,

- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynąń właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego ,
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
 - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy, w celu wywołania w nich pożądanych zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kuślin wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

2. Instrumenty finansowe:

- dotacje,

- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Kuślinie, na stanowisku ds. Ochrony Środowiska i Rolnictwa, zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

Uruchomienie podanych instrumentów wymaga od władz i społeczności lokalnej inicjatywy i konkretnych działań, które są prowadzone w wielu sferach działalności, w tym:

- wykorzystanie istniejących przepisów prawnych związanych z polityką ochrony zabytków w celu przygotowania efektywnej polityki ochrony środowiska kulturowego w gminie,
- wykorzystanie regionalnych programów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla realizacji gminnego programu (programy na poziomie powiatu, województwa oraz kraju)
- pozyskiwanie wszelkich dostępnych źródeł finansowania opieki nad zabytkami i realizacji zadań określonych w tym programie,
- włączenie problematyki związanej z opieką nad zabytkami do planistycznych opracowań związanych z zagospodarowaniem przestrzennym gminy,
- tworzenie opracowań planistycznych odpowiednio dla potrzeb ochrony zabytków oraz sporządzanie analiz i oceny skutków wpływu planowanych działań inwestycyjnych na środowisko kulturowe gminy,

- koordynowanie działań prowadzonych w stosunku do środowiska kulturowego na terenie gminy,
- pozyskanie poparcia społecznego dla działań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami,
- efektywne zarządzanie programem,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzono zespół koordynujący monitorujący niniejszy program poprzez:

- analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym. Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83). Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940). Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych

i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007- 2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

Przewodniczący Rady Gminy
Kuślin
Henryk Łuczak

Uzasadnienie

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 159 ze zm.), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt. 9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zm.). Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdania z realizacji programu i przedstawienia go Radzie Gminy. „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kuślin na lata 2013 – 2016” uzyskał pozytywną opinię Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.

Wójt Gminy Kuślin

Jerzy Dziamski